

IDŐUTAZÁS A 2010-BEN 100 ÉVES DÉLMAGYARORSZÁGGAL: 1956 (47. RÉSZ)

SZEGEDRŐL INDULT A FORRADALOM

Ötvennégy hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én útjára bocsátott Délmagyarország. Lapunk e jubileuma alkalmából, mintegy visszszám-lálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva föl-villantjuk, milyennek láttatta a világot, az országot, a régiót, Szegedet – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja sorozatának negyvenhetedik állomása: 1956.

ÚJSZÁSI ILONA

„Elmúlt már az az idő, amikor a ÁVO-val ijesztgetni lehetett a munkásokat” – idézi föl Pigniczki Mihály szavait az október 13-án megjelent, A bírálat elfojtása című riportjában *Förgeteg Szilveszter*.

Nagygyűlés az „audmaxban”

A szegedi egyetemisták megalakították az 1956-os forradalom első független szervezetét, a MEFESZ-t. A történelmi jelentőségű eseményről két nappal később, október 18-án, csütörtökön számolunk be.

„A szegedi egyetem és főiskola hallgatói kedden este az Ady téri egyetem nagy előadótermében nagygyűlést tartottak. A gyűlésen mintegy másfél ezer hallgató vett részt. A vita eredményeként új ifjúsági szervezetet alakítottak a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségét, a MEFESZ-t, illetve annak szegedi szervezetét, amely a DISZ mellett működik, majd az alakuló ülés tömeggyűléssé változott át. A fiatalok élesen bírálták az idegen nyelvek, a marxizmus-leninizmus, a honvédelem tanításának mai formáját és rendszerét, ezenfelül elhatározták, hogy a politikai élet

■ Szegedi egyetemisták október 16-án alakították meg a MEFESZ-t, az 1956-os forradalom első független szervezetét. Itt fogalmazták meg a követeléseket

FOTÓ: SOMOGYI-KÖNYVTÁR HELYISMERETI GYŰJTEMÉNY

egyes kérdéseivel kapcsolatban követelésekkel fordulnak az ország vezetőihez. A többi között követelik a halálbüntetés eltörlését, a törvénysértésekben, mindenek előtt a Rajk-ügyben bűnösnek bizonyultak ügyének nyilvános tárgyalását, a fizetések arányba állítását, az alacsony bérűk fizetésének rendezését, a Jugoszláviával való szövetséget, a tájékoztatás javítását.”

A tömegek kritikája

„Viharos és bátor elvi viták közepete” alakult meg a MEFESZ. „A gyűlés alaphangját a tömegek kritikája adta” – értékelt Apor József október

19-én Az egyetemi ifjúság problémái című írásában. De miközben tudósít, előzetes információt is ad: „A diákgyűlés utáni napon, szerdán megválasztották a MEFESZ 18 tagú bizottságát, amely kidolgozta a szervezeti szabályzat-tervezetet, melyet a holnapi napon, szombaton fog megvitatni a diákgyűlés.”

„A főiskolások is csatlakoztak. Diákgyűlés az auditorium maximumban” címmel október 20-án, szombaton tudatjuk: „csütörtök este a Pedagógiai Főiskola hallgatói és nevelői töltötték meg az Ady téri egyetem auditorium maximumát”. A gyűlésről „N. F.” azt írja: „Egészében mégis olyanok mondható, amely a szocialista demokratizmus kibontakozását segíti elő, s az új szellemért küzdők oldalára sorakoztatta a diáktömegeket.”

Megindult az ifjúság

„A budapesti egyetemi ifjúság hatalmas tüntetése – Kétszáz ezer fiatal az utcán” – harsogja az október 24-i címlapunk. „Budapest, 1956. október 23. Különtudósítónk telefonjelentése” – Sömjén Péter adja vissza a „Miénk az utca!”-hangulatot, mikor a nap „viharos eseményeit” igyekszik „röviden, gyorsan rendszerezni”.

Rohanunk – Gurszky István verse növeli a címlap ünnepélyességét.

„Tüntető felvonulás Szegeden. Éjszakai nagygyűlés a Kossuth szobornál – Rend és nyugalom a városban” – olvasható beljebb. „Nem szervezte senki, nem kellett hosszas előkészítés,

KRONOLÓGIA. 1956. február 23.:

Nyikita Hruscov Sztálin tiszteletét „személyi kultusznak” bélyegzi. **Június 28.:** A lengyelországi Poznańban közel ötvenezer munkás vonul az utcára. **Július 18-21.:** Moszkvai utasításra Rákosi lemond, az új főtitkár: Gerő Ernő. **Október 6.:** Rajk és társai ünnepélyes újratemetése, rendszerellenes tüntetések. **Október 22.:** A többi egyetem is csatlakozik a szegedi MEFESZ-hez. **Október 23.:** Engedélyezik Budapesten a tüntetést. **Október 24.:** A forradalom átterjed az egész országra; újabb szovjet csapatok jönnek Magyarországra. **Október 26.:** A harcok kiterjednek az egész országra. **Október 28.:** Délután Nagy Imre rádióbeszédében bejelenti a szovjet csapatok kivonulását, az ÁVH feloszlását – győz a forradalom. **November 4.:** Hajnalban a szovjet csapatok támadást indítanak Budapest ellen. A szovjet csapatok bekerítik Szegedet. **November 7.:** A Kádár-kormány Budapestre érkezik. Reggel több szegedi üzemből megindul a termelés; megkezdődik a munkásörsg szervezése.

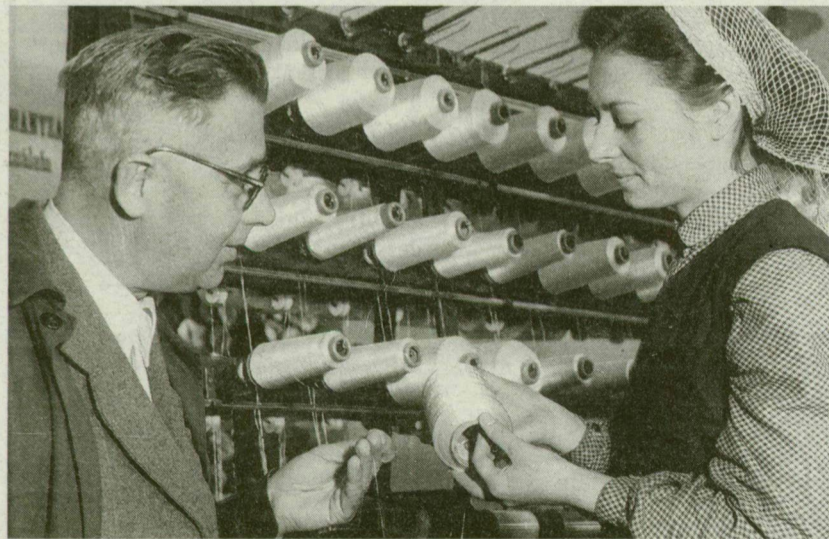
csak annyi, amíg leért Budapestről a hír: a pesti ifjúság az utcára tódult, hogy tüntetésével kifejezze együttérzését a lengyelek pár napja megindult harcával, a szabadságért, a szocialista demokráciáért.”

Arcél: Kende Péter (1927–)

A szociológus és politikai esszéista, Kende Péter 1927. december 26-án Budapesten született. A Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte tanulmányait, majd 1949–1954 között a Szabad Nép külpolitikai szerkesztőjeként dolgozott. Elbocsátását követően, például 1955-ben a Délmagyarország közölte írásait. 1956-ban újságíróként vett részt a felkelésben, a forradalom és szabadságharc idején lapot adott ki.

„A Kende Péter szerkesztésében megjelenő – mint a címe is hirdeti – 'Független demokratikus napilap' a Magyar Szabadság” – tudósít a Szeged Népe címmel jelentkező lapunk november 1-jei – I. évfolyam 1. számában – Németh Ferenc pesti élményeiről „A fővárosból kivonultak a szovjet csapatok – Az emberek fellélegeztek – A rend még nem állt helyre” címmel. Kende 1956-ban elhagyta Magyarországot. Franciaországban telepedett le, ahol közel negyven évig dolgozott társadalomtudósként, elsősorban a szovjet blokk kutatójaként – 1959–1964 között a brüsszeli Nagy Imre Intézet főmunkatársa, 1962–1988 a párizsi Irodalmi Újság cikkírója. Alapító főszerkesztője 1978–1991 között a párizsi Magyar Füzeteknek. 1993-ban a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. Egyik alapítója 1989-ben a budapesti 1956-os Intézetnek.

EGY MUNKÁSSZONY HÉTKÖZNAPJAI – öt fotóval illusztráljuk március 8-án, miként telik egy munkásasszony hétköznapja. „Reggel fél nyolc után Vass Sándorné, a Szegedi Kenderfonógyár dolgozója óvodába viszi” fiát a „Gogoly utcai lakásból az üzem közeli óvodájába.” „Jó reggelt kívánok! – A kis Sanyika kézfogással üdvözlí Rózsika nénit az óvodában.” Délután, munkában. Vass Sándorné jó munkás: nincs két hete, hogy megkapta a 'Könnyűipar kiváló dolgozója' címet. Ügyesen és szorgalmasan dolgozik. „Beszélgetés a propagandistával. Vassné részt vesz a pártoktatásban is. (...) Mészáros Ferenc osztályvezető elvtárrsal beszélgetnek a soron lévő anyag problémáiról. „Este, otthon. 'Valami csendes, jó zenét keresek a rádióban, hogy azután nyugodtan olvashassak' – mondja Vassné. A gyerekek közben játékaikkal töltik az időt a barátságos, kedves otthonban...”

Illusztráció: Liebmann Béla

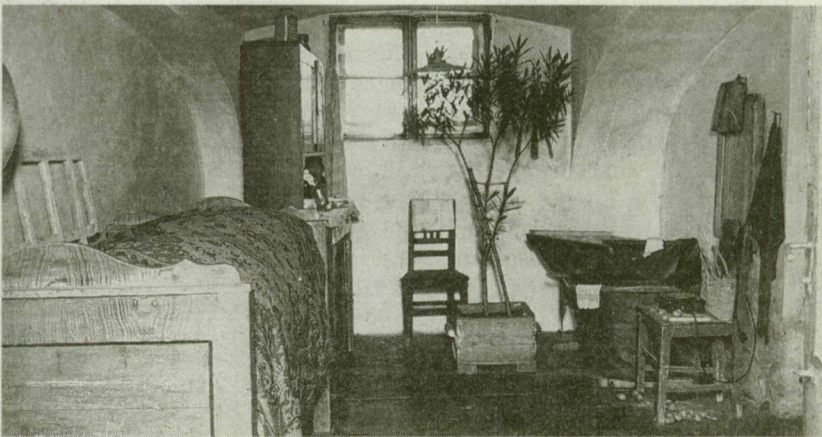
LAKÁSOK, TÁRSBÉRLETEK

MUNKATÁRSUNKTÓL

„1929-ben a közegészségügyi követelményeknek meg nem felelő lakásokban Szegeden 14 ezer fő lakott. Ugyancsak az 1929. évi szegedi épület- és lakásösszeírás szerint 3170 lakás volt nedves, egészségtelen. (...)

A felszabadulás után jelentős mértékben megváltozott a helyzet. (...) A három kerületi tanács 1955-ben 1338

határozatot hozott, amelyekben különböző lakásokat utalt ki a szegedi dolgozóknak. A tanács és a közületek 110 lakást vásároltak közel 400.000 forint értékben. A városi tanács vkg. osztálya visszaalakított 54 lakást irodahelyiségekből – erre közel 2 millió forintot fordított. A Lakásépítési Igazgatóság 84 lakást épített a múlt évben Szegeden.”

■ Pincelakás 1956 – Siflis-fotó

FOTÓ: SOMOGYI-KÖNYVTÁR, HELYISMERETI GYŰJTEMÉNY

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióknak a Délmagyarországot. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1956-ból.

MUNKATÁRSUNKTÓL

ÚJSZÜLÖTT. „A II-es számú kórház szülészeti osztályán” Szegeden „az 1956-os év első újszülöttje, Zombori Évike sirt keservesen. Ő így tudta köszönteni az új évet, a fiatal mamáját, az orvost, az ápolónőt.” „Január elsején hat gyermek született Szegeden.” (január 3., kedd).

TSZ-VERSENY. „Az elmúlt esztendőben újabb 3269 család és 5179 tag lépett be Csongrád megye termelőszövetkezeibe. (...) Január 28-ig újabb 761 család csatlakozott termelőszövetkezeinkhez” (február 3., péntek).

A DIVAT ÚJDONSÁGAI. „Barna-pepita szövetszövetruha tavaszra. Az állami áruházak különlegessége. Egyenes vonalú, sikkes délutáni ruha. Ára 420 forint. Kapható az állami áruházakban. Hozzá ugyanott kapható modern vonalú bordó bőr női táská 140 forintért” (április 6., péntek).

100 ÉVES SZÍNHÁZ. „A 100 éves szegedi Nemzeti Színház tiszteletére szombaton este ünnepi díszelőadás volt a szegedi Nemzeti Színházban. (...) Az előadás legszebb perceit megörökítette a Híradó és Dokumentum Filmgyár is.” Emléktáblát helyeztek el „az első állandó szegedi színház helyén, a mai Kelemen utcai Tisza-söröző falán” (május 8., kedd).

MOTOROSOK. „A Csongrád megyei Zalka Máté motorosklub vasárnap délután fél 5 órakor a Haladás-stadionban nemzetközi motorkerékpáros salkaplya versenyt rendez. A versenyen indul az osztrák Európa-bajnok, Kilmayer testvérpár és még négy osztrák versenyző. A magyar színeket Domján, Lévai, Kesjár, Thoma, Polgár, Vörös, Komáromi, Schuk képviselik” (június 16., szombat).

ÜNNEPI VÁSÁR. „Augusztus 19-20-án ismét megrendezik az immár hagyományossá vált szegedi ünnepi vásárt. A vásárbán az elárúsítók részére mintegy 3 ezer folyóméter sátorpavilont biztosítanak a Széchenyi téren, a Mikszáth Kálmán utcában és a Marx téren” (augusztus 7., kedd).

SZEGED MEGYESZÉKHELY? „Békés-Csongrád megye székhelyéül Szegedet javasolta a Minisztertanács. Ennek megfelelően Szegeden már megkezdtek a helyszíni tanulmányozásokat, hogy milyen épületekben lehet a megyei hivatalokat elhelyezni” (szeptember 26., szerda).

SZEGED NÉPE. „Szeged Népe címen jelenik meg a továbbiakban Szeged Városi Forradalmi Nemzeti Bizottságának lapja”, a korábbi Délmagyarországot (november 1., csütörtök).

SZEGEDI NÉPLAP. „Szegedi Néplap címmel új politikai napilapot indít a Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes intézőbizottsága. A lap célja, az október 23-i forradalom vívmányainak megőrzése és továbbfejlesztése, a dolgozók érdekeinek állandó és következetes védelme, szívós küzdelem az ellenforradalmi törekvések és a szektáns restaurációs kísérletek ellen” (november 20., kedd).

TÉESZLELTÁR. „Csongrád megye 151 termelőszövetkeze közül az elmúlt hónap folyamán negyvenegy oszlott fel” (december 2., vasárnap).

DISSZIDENSEK. „A következő közmegebecsülésben álló személyek. dr. Lantos György városi főorvos, dr. Halmágyi Dénesné belgyógyászati klinikai adjunktus, dr. Forgách Pál SZTK-orvos, dr. ifj. Hetényi Géza belgyógyászati klinikai orvos, dr. Wéber Lola ugyancsak egyetemi klinikai orvos disszidáltak” (december 22., szombat).